

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1629

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISBN: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Fecr Yayınları

Yayın No | Publication Number: 984

Kitap Adı: İlk Dönem Kelamında Nübüvvet Tartışmaları -Sünnî ve Mu'tezilî Yaklaşımlar Bağlamında-

Book Title: Discussions on Prophethood in Early Theology -In the Context of Sunni and Mu'tazilite Approaches-

ISBN: 978-625-5576-38-5

DOI: doi.org/10.70458/fcr.9786255576385

Yazar | Author: Emre KÖKSAL | orcid.org/0000-0003-1251-9347

Kurum | Institution: Süleyman Demirel Üniversitesi

ROR ID: ror.org/04fjtte88

Editör | Editor: Fatmanur CERAN KÖKSAL | orcid.org/0000-0002-3748-776X

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book - Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 275

Yayın Tarihi | Publication Date: Haziran | June 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAB | Dinî konular: felsefe | Religion & beliefs: philosophy

BISAC: REL067000 | Din / Felsefe | Religion / Philosophy

THEMA: QRAB | Dinî felsefe / İnanç ve düşünce üzerine sorgulayıcı metinler | Religious philosophy / Enquiry into belief and thought

LC: BP166.7 | İslam – Peygamberlik (Nübüvvet) | Islamic theology – Prophecy

Atf Bilgisi | Cite as: Köksal, Emre. *İlk Dönem Kelamında Nübüvvet Tartışmaları -Sünnî ve Mu'tezilî Yaklaşımlar Bağlamında-*. Fecr Yayınları, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

İlk Dönem Kelamında Nübüvvet Tartışmaları

-Sünnî ve Mu'tezilî Yaklaşımlar Bağlamında-

Dr. Emre KÖKSAL

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Dr. Emre KÖKSAL

2011 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünden, 2013 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2016 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı tezli yüksek lisans programından 2023 yılında aynı üniversite, enstitü ve anabilim dalının doktora programından mezun oldu. Halen aynı üniversitede kelam alanındaki çalışmalarını sürdürmektedir.

He graduated from Anadolu University, Faculty of Economics, Department of Public Administration in 2011, and from Süleyman Demirel University, Faculty of Theology in 2013. He graduated from Süleyman Demirel University, Institute of Social Sciences, Department of Basic Islamic Sciences, thesis-based master's program in 2016, and from the doctorate program of the same university, institute and department in 2023. He is currently continuing his studies in the field of theology at the same university.

.

Kitap Hakkında

İlk Dönem Kelamında Nübüvvet Tartışmaları

-Sünnî ve Mu'tezilî Yaklaşımlar Bağlamında-

Bu çalışma, nübüvvet konusunu erken dönem kelim geleneği çerçevesinde, sünnî ve mu'tezilî yaklaşımlar bağlamında incelemektedir. Nübüvvetin kavramsal çerçevesi, vahyin mahiyeti, mucize anlayışı ve peygamberlerin ismeti gibi başlıklar, her iki mezhebin teolojik yapıları temelinde karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Nübüvvetin imkânı ve gerekliliği konusundaki ayrışmalar; Allah, âlem ve insan tasavvurlarındaki temel farklara dayandırılmıştır. Ayrıca Berâhime ve bazı filozoflar gibi nübüvveti aklî düzlemde reddeden düşünürlerin iddiaları incelenmiş, bu itirazlara karşı geliştirilen kelimî savunulara yer verilmiştir. Çalışma boyunca birincil kaynaklara öncelik verilmiş, klasik metinler detaylı biçimde analiz edilmiştir. Sünnî ve mu'tezilî ayrışmaların somutlaştığı meseleler merkeze alınarak kelimî argümanların sistematik yapısı ortaya konmuştur. Bu yönüyle çalışma, nübüvvetin hem teorik temellerini hem de erken dönem kelim geleneğinde nasıl savunulabilir hale getirildiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Teolojik Kurgu; Nebî; Resul; Nübüvvet; Vahiy; Mucize; İ'câzü'l-Kur'ân; Sünnî Kelam; Mu'tezilî Kelam

About the Book

Discussions on Prophethood in Early Theology -In the Context of Sunni and Mu'tazilite Approaches-

This study examines the issue of prophethood within the framework of the early theological tradition in the context of sunnī and mu'tazilite approaches. Topics such as the conceptual framework of prophethood, the nature of revelation, the understanding of miracles, and the prophets' ismeta are discussed comparatively on the basis of the theological structures of both sects. The divergences on the possibility and necessity of prophethood are based on the fundamental differences in their conceptions of God, the universe and human beings. In addition, the claims of thinkers who reject prophethood on the rational level, such as the Berāhimeen and some philosophers, are analyzed, and the theological arguments developed against these objections are included. Throughout the study, primary sources are prioritized and classical texts are analyzed in detail. The systematic structure of the theological arguments is revealed by focusing on the issues that concretize the sunnī and mu'tazilite divergences. In this respect, the study reveals both the theoretical foundations of prophethood and how it was rendered defensible in the early theological tradition.

Keywords: Theological Fiction, Nabi; Rasul; Prophethood; Revelation; Miracle; I'jâz Al-Qur'ân; Sunni Kalam; Mu'tazilite Kalam

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	9
ÖN SÖZ	11
GİRİŞ	15
1. Konunun Önemi ve Çalışmanın Amacı.....	15
2. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi	18

BİRİNCİ BÖLÜM

NÜBÜVVETİN KURGUSAL NİTELİĞİ.....	21
1. Nebî Kavramının Analizi	21
1.1. Dilsel Açıdan Nebî Kavramı ve Nübüvvet.....	21
1.2. Teolojik Tartışmalar Bağlamında Nebî Kavramı	25
2. Vahiy	38
2.1. Vahyin Etimolojisi ve İstılahî Tanımı.....	39
2.2. Vahyin Mahiyeti: Kelamullah	41
3. Nübüvvetin İmkan ve Gerekliliği	55
3.1. Teolojik Açıdan Nübüvvetin İmkan ve Gerekliliği	55
3.1.1. Eş'arî Düşünce Yapısı Bağlamında Nübüvvet	55
3.1.1.1. Eş'arî Düşüncenin Karakteristik Yapısı.....	55
3.1.1.2. Eş'arî Düşüncede Nübüvvetin İmkanı	67
3.1.2. Mu'tezilî Düşünce Yapısı Bağlamında Nübüvvet	79
3.1.2.1. Mu'tezilî Düşüncenin Karakteristik Yapısı	79
3.1.2.2. Mu'tezilî Düşüncede Nübüvvetin Gerekliliği.....	92
3.2. Beşerî Açıdan Nübüvvetin İmkan ve Gerekliliği: Mâtürîdî Düşünce Yapısı Bağlamında Nübüvvete Olan İhtiyaç	105
4. Nübüvvetin Vehbîliği	120
5. Peygamberlerin İsmeti	128

İKİNCİ BÖLÜM

NÜBÜVVETİN DOĞRULANMASI	143
1. İlk Dönem'de Nübüvvete İlişkin İtirazlar	143
1.1. Nübüvvetin Kurumsal Niteliğine İlişkin İtiraz: Berâhime ...	143
1.2. Nübüvvetin İçeriğine İlişkin İtirazlar	148

1.2.1. Ebû İsa el-Verrâk	152
1.2.2. İbnü'r-Râvendî	157
1.2.3. Ebû Bekr er-Râzî	165
2. Nübüvvetin İspatı	173
2.1. Mucize	173
2.1.1. Mucizenin Tanımı	173
2.1.2. Mucizenin İmkânı	178
2.1.2.1. Mucize ve Nedensellik İlişkisi	181
2.1.2.2. Mucize ve Kudret İlişkisi	186
2.1.2.3. Mucizenin Şartları ve Delil Niteliği	189
2.2. İ'câzü'l-Kur'ân	211
2.2.1. İ'câzü'l-Kur'ân Problematîği	211
2.2.2. Kur'ân'ın Mucizevî Niteliği	217
2.2.2.1. Bir İ'câzü'l-Kur'ân Yaklaşımı Olarak Sarfe Nazariyesi	218
2.2.2.2. Sünnî Kur'ân Tasavvuru Bağlamında İ'câzü'l-Kur'ân	227
2.2.2.3. Mu'tezilî Kur'ân Tasavvuru Bağlamında İ'câzü'l-Kur'ân	238
SONUÇ	247
KAYNAKÇA	253
DİZİN	271

KISALTMALAR

- b. : bin/ibn/oğlu, binti/kızı
(by) : baskı yeri yok
m.ö. : milattan önce
No. : Number
ö. : ölüm tarihi
s. : sayfa
(ty) : tarih yok
(yy) : yayınevi yok
vb. : ve benzeri
vd. : ve devamı
vs. : vesaire
Vol. : Volume

ÖN SÖZ

Dinin itikadî yönünü ele alan kelim, nübüvvete ilişkin yaklaşımları da itikadî düzeyde temellendirmeye çalışmıştır. Kelama konu olması bakımından nübüvvet, kelamın olgusal niteliği ile doğrudan ilişkilidir. Nitekim nübüvvet ile ilgili kurumsal ve kuramsal itirazlar nübüvvet konusunun itikadî açıdan ele alınmasını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda nübüvvetin kelamî yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmesi ise daha ziyade kelamın savunmacı yaklaşımının bir sonucu olarak gelişmiştir. Dolayısıyla olgusal bir gerçeklik olarak nübüvvetin inkarına ilişkin görüşleri tespit eden kelamcılar öncelikle nübüvveti ispat etmeye yönelik birtakım çalışmalarda bulunmuştur. Böylece nübüvvete ilişkin sünnî ve mu'tezilî teolojik kurgu işlevsel kılınmış ve nübüvvet söz konusu kurguya uygun bir biçimde temellendirilmiştir. Nübüvveti inkar edenlerin nübüvvete ilişkin tespitleri ve onun inkarına yönelik gerekçeleri sünnî ve mu'tezilî kelamcılarının nübüvveti savunulabilir bir forma dönüştürmek için temas ettiği konulardır. Bu bağlamda nübüvvetin kurgusal niteliği ve ispatı, dinî bir kurum olması bakımından nübüvvete yönelik inkar girişimlerine karşı dinî/teolojik referanslarla savunulabilir bir forma kavuşmuştur.

“İlk Dönem Kelamında Nübüvvet Tartışmaları -Sünnî ve Mu'tezilî Yaklaşımlar Bağlamında-” adlı bu çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte çalışmanın önemi, amacı, kapsamı ve yönemine yer verilmiştir. Birinci bölümde sünnî ve mu'tezilî yaklaşımların nebî, resul, nübüvvet ve risalet gibi temel kavramlarla ilişkin farklı sayılabilecek görüşleri ve söz konusu farklılığın teolojik temellendirmesi ele alınarak konunun ilahî ve insanî yönüne temas edilmiştir. Daha sonra nübüvvetin düşünsel düzeyde temelini oluşturan vahiy kavramına ve vahyin mahiyetine yönelik kelamî yaklaşımlara yer verilmiş ve bu konudaki sünnî

ve mu'tezilî ayrışma kelimullah tartışmaları üzerinden tespit edilmiştir. Birinci bölümde ayrıca nübüvvetin kurgusal niteliğini oluşturması bakımından sünnî ve mu'tezilî düşünce yapıları, nübüvvetin neden imkan ya da vücûp kategorisinde ele alındığına ilişkin tespitler, beşerî bir ihtiyacı gündeme getirmesi bakımından mâtüridî kelamcılarının ve İslam filozoflarının nübüvvetle ilişkin görüşleri, nübüvvetin kesbîliği ve peygamberlerin ismeti sünnî ve mu'tezilî kelamcılara göre tartışılan konulardır. Dolayısıyla sünnî ve mu'tezilî kelamcılarının nübüvvetle ilişkin görüşleri ilk dönem kaydına da bağlı kalarak değerlendirmeye alınmış ve bununla birlikte nübüvvet hakkında ileri sürdükleri görüşler temellendirilmiştir. Bu anlamda itikadî problemlere ilişkin sünnî ve mu'tezilî kelamın yaklaşımları üzerinden karakteristik düşünce yapıları tespit edilmiş ve söz konusu düşünce yapılarının zorunlu bir sonucu olması bakımından nübüvvetin imkan ya da gerekliliğine yönelik kelamcılarının görüşlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde nübüvvet kurumuna ilişkin aklî itirazlara işaret eden berâhimî iddialar değerlendirilmiştir. Bu iddiaları temel alarak nübüvvet kurumunu, peygamberin fiil ve davranışlarını, İslam dinine ilişkin birtakım ritüelleri ve peygamberle ulaşılması mümkün olan haberleri ya da peygamberin getirdiği ahlakî değerleri aklî bir zeminde eleştiren, bir anlamda dinin dışından olan ve nübüvvetle yönelik biçimsel iddiaları dinî içerikle buluşturan kişilerin görüşleri ayrıca tespit edilmiştir. Nübüvvetle yönelik teorik düzeyde ele alınan söz konusu inkarî iddialara karşılık mucize olgusu detaylı sayılabilecek bir şekilde ele alınmış ve mucizeye ilişkin sünnî ve mu'tezilî ayrışmaya yer verilmiştir. Bu bağlamda nübüvvetin yegane ispatı olan mucizenin tanımı, imkanı, şartları ve delil niteliği sünnî ve mu'tezilî kelamcılara göre incelenmiştir. Aklî bir mucize olması bakımından Kur'ân'ın i'câzı müstakil olarak değerlendirilmiş, i'câzü'l-Kur'ân problemiğinin tarihi gelişimi, Kur'ân'ın i'câzına dair farklı bir yaklaşım olması bakımından sarfe teorisi ve i'câ-

zü'l-Kur'ân'a yönelik sünnî ve mu'tezilî kelamcılarının görüşleri ele alınmıştır. Çalışmada nübüvvete ilişkin doğrudan sünnî ve mu'tezilî ayrışmanın gündeme gelmediği diğer problemler çalışma dışı tutulmuştur. Yine çalışma boyunca ilk dönem kaydına bağlı kalınmıştır. Ancak zaman zaman sünnî ve mu'tezilî yaklaşımları bütüncül olarak değerlendiren eserlere de işaret edilerek bu yaklaşımlara ilişkin tespitler yapılmıştır. Bu bağlamda çalışma, nübüvvete ilgili sünnî ve mu'tezilî ayrışmanın tespit edildiği konuları incelemektedir. Sünnî ve mu'tezilî yaklaşımların nübüvvete dair görüşlerinden hareketle ulaşılan sonuçlar tespit edilerek çalışma tamamlanmaktadır.

Emre KÖKSAL
Isparta 2025